

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

“Hedersnormer är inget annat än ett gift som långsamt suger livslusten ur en” - En kvalitativ studie om hedersrelaterat våld och förtryck utifrån ett kvinnligt perspektiv.

Najeeba Muhebbi och Sajad Rezai
Kandidatuppsats (SOPA 63)
VT 2022
Handledare: Lars Harrysson
Examinator: Jan Magnusson

Abstract

Author(s): Najeeba Muhebbi and Sajad Rezai

Title: "Honor norms are nothing more than a poison that slowly sucks the lust for life out of one"- A qualitative study of honorbased violence and oppression from a female perspective
[Translated title]

Supervisor: Lars Harrysson

Assessor: Jan Magnusson

This study scrutinizes the underlying factors of honor-related violence (HRV) and examines how women break away from honor-related violence. Four autobiographical stories written by vulnerable women who have been victims to honor-related violence have been analyzed. A qualitative narrative method has been used as an analysis method. The results of this study shows that factors such as honornorms, culture, shame, guilt, control and surveillance cause the rise of honor-related violence. The honor of the family is related to women's social and sexual behavior and are therefore seen as the preservers of the family's honor. Women who violate the honornorms are punished and abused by the male family members.

Keyword: honor, honornorms, honor-related violence, surveillance, honor culture, shame, guilt

Nyckelord: heder, hedersnormer, hedersrelaterat våld, övervakning, hederskultur, skuld, skam

Förord

Vi vill rikta ett stort tack till vår handledare Lars Harrysson som har bidragit med råd, kunskap och idéer genom hela skrivprocess. Vi vill även tacka våra familjer som har hjälpt och uppmuntrat oss. Slutligen ett stort tack till de kvinnor som har delat med sig av sina egna upplevelser och berättelser i självbiografierna.

Innehåll

1 Inledning och problemformulering	6
1.1 Syfte och frågeställningar	7
1.2 Material och avgränsning	7
1.2.1 Primärmaterial	7
1.2.2 Sekundärmaterial	7
1.3 Avgränsning	7
2. Kunskapsläget.....	8
2.1 Hedersrelaterat vålds diffusa definition	8
2.2 Konsekvenser av hedersrelaterat våld för de utsatta	9
2.3 Utmaningar och svårigheter i att bryta upp från hedersrelaterat våld	10
2.4 Motivering till studien	11
2.5 Viktiga begrepp	11
2.5.1 Heder: Ett komplex begrepp	11
2.5.2 Makt	12
3. Teoretiska utgångspunkter och begrepp.....	13
3.1 Skuld och skam	13
3.2 Stigma.....	16
3.3 Kulturperspektiv	16
4. Metod.....	17
4.1 Metod för datainsamling	17
4.2 Urval.....	17
4.3 Metod för analys av data	18
4.4 Metoddiskussion.....	19
4.5 Översikt av självbiografier	19
4.5.1 Jag ska slakta dig som ett lamm och torka golvet med ditt ansikte	19
4.5.2 Vilsen längtan hem.....	20
4.5.3 Horungen	20
4.5.4 Vem har sagt något om kärlek- att bryta sig fri från hedersförtryck.....	20
4.6 Studiens trovärdighet och tillförlitlighet	21
4.6.1 Överförbarhet	21
4.6.2 Trovärdighet	21
4.6.3 Pålitlighet	21
4.6.4 En möjlighet att styrka och konfirmera.....	22
4.7 Etiska överväganden	22
4.8 Tillvägagångssätt & Arbetsfördelning	23
5. Resultat och analys.....	24
5.1 Upplevda faktorer till HRV	24
5.1.1 Kontroll och övervakning.....	24
5.1.2 Kultur	27
5.2 Uppbrottet: en frigörelseprocess	29
5.2.1 Att förstå och upptäcka sin situation	29

5.2.2 Att komma över rädslan och skulden	31
5.2.3 Att få hjälp.....	33
5.3 Våldets olika uttryck	35
5.3.1 Fysiskt våld	35
5.3.2 Symboliskt våld.....	38
5.3.3 Socialt våld.....	40
6. Slutsats och avslutande diskussion	42
6.1 Egna reflektioner	43
6.2 Förslag till fortsatt forskning.....	44
7. Referenslista.....	45
8. Bilaga	48
8.1 Lässchema	48

1 Inledning och problemformulering

Våld är något som existerar överallt i samhället och förekommer i olika former. Våld bryter mot de mänskliga rättigheterna. En vanligt förekommande form av våld är i nära relationer eller våld i hemmet. Såväl män som kvinnor utsätts för våld i nära relationer. Det anses vara ett stort och komplext samhällsproblem (Socialstyrelsen, 2019). Våld utövas på många olika sätt; fysiskt, socialt, psykiskt och sexuellt. Vanligast är att kvinnor blir offer för våld i nära relationer (Polismyndigheten, 2019). Våld i nära relationer kan även kopplas till hedersrelaterat våld och förtryck som kommer benämnas som HRV vidare i uppsatsen, skiljer sig endast i gärningsmannens avsikt (Regeringen, 2017).

HRV kränker en individs frihet och därmed begränsas individens liv på olika sätt. Det finns ett kontrollsystem där familjemedlemmar eller släkten kontrollerar att personens beteende inte ska kränka familjens normer och värderingar. Våldet anses som ett straff för personen som bryter mot de normer och värderingar som exempelvis gällande val av partner i livet och sexualitet (NCK, 2010). Alla kvinnorna som utsätts för HRV har inte möjligheten att befria sig, men det finns de som bryter sig loss ur hedersvåld, ett uppbrott. Uppbrott anses som en process vilket förklaras som att man lämnar något betydelsefullt bakom sig i livet. (Björktomta, 2012).

Enligt Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK, 2010, s.10) är hedersrelaterat våld och förtryck ett ämne som har diskuterats mycket i Sverige under de senaste tio åren. HRV blev ganska intensivt diskuterat i olika debatter och förekom även i media efter morderna på tre unga kvinnor; Pela, Fadime och Sara. Dessa kvinnor ansågs ha kränkt familjens heder och dessa händelser blev ganska välkända runt om i världen och förknippade med hederskultur (Baianstovu, 2017). Vidare enligt FN och Amnesty International mördas cirka 5000 kvinnor och barn i hedersnamn i olika delar av världen varje år. Idag är ämnet HRV fortfarande omdiskuterat och studier har gjorts med syftet att definiera begreppet hedersvåld (Björktomta, 2019, s.449.) Det finns flera svårigheter vid undersökning av HRV och det behövs mer forskning och kunskap kring fenomenet (Socialstyrelsen 2019).

HRV är ett socialt problem med tydliga skillnader mellan hederskulturen och de normer och värderingar som finns i det svenska samhället. Hederskultur som fenomen är komplext och anses problematisk för de myndigheter som arbetar med kvinnor. De saknar tillräcklig kunskap om olika familjers tradition, moral och kultur. Detta leder till att kvinnor som utsätts för HRV inte får den hjälp de behöver (Björktomta, 2007). Vi har valt att studera hur kvinnor som blivit

utsatta för HRV valt att befria sig, det vill säga göra ett uppbrott. Vi fördjupar oss i olika faktorer som leder till att utsatta kvinnor väljer uppbrott från eller att stanna kvar i en omgivning där de utsätts för HRV.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet är, att utifrån en analys av HRV-utsatta kvinnors självbiografier öka förståelsen för de strategier som de använt för ett uppbrott från en våldsbenägen hederskultur.

- Hur beskrivs hedersrelaterat våld och förtryck av de utsatta kvinnorna samt vilka bakomliggande faktorer ligger till grund för HRV enligt dem?
- Vad har de utsatta gjort för att frigöra sig från hedersrelaterat våld och förtryck?
- Vilket typ av våld utsattes offren för psykisk, fysisk, emotionell etcetera? På vilket sätt beskriver de det?

1.2 Material och avgränsning

Primära material och sekundära material samt avgränsningar presenteras i detta avsnitt.

1.2.1 Primärmaterial

Vårt primärmaterial utgörs av fyra olika självbiografiska böcker som innehåller utsatta kvinnors livsupplevelser av hedersrelaterat våld och förtryck.

1.2.2 Sekundärmaterial

Gällande vårt sekundärmaterial har det använts tidigare forskningar om hedersrelaterat våld och förtryck samt andra vetenskapliga litteraturen.

1.3 Avgränsning

Vår studie är avgränsad till kvinnor som har utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck i Sverige. Trots att både män och kvinnor kan bli offer för HRV är vårt fokus på kvinnor och flickor. Existerande forskning visar att det till största del är kvinnor som blir offer för HRV.

2. Kunskapsläget

Nedanstående information har samlats in genom en peer-reviewed filtrerad sökning i LUBsearch. Härnäst kommer en presentation av aktuella forskningsläget inom området hedersvåld och våld i nära relationer. Avsnittet består av hedersrelaterat vålds diffusa definition, konsekvenser av hedersrelaterat våld för de utsatta, Utmaningar och svårigheter i att bryta upp från hedersrelaterat våld och motivering till studien. Sökbegreppen som använts är hedersrelaterat våld, våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck, Honour-based violence, violence in close relationships och honour-related violence and oppression.

2.1 Hedersrelaterat vålds diffusa definition

Hedersrelaterat våld beskrivs ofta av media som ett fenomen som är direkt förknippad med en specifik religion. Detta har skapat en missuppfattning att hedersrelaterat våld förekommer endast inom en viss religion eller att det är acceptabelt inom en viss religion och inte andra. Emellertid det finns ingen forskning som visar att hedersrelaterat våld är en religion baserat fenomen, utan det kan förekomma inom alla världsreligioner (Bhanbhro et al., 2016). Flera försök har genomförts för att definiera hedersrelaterat våld fenomenet, däremot samtliga presenterade definitioner är i hög grad problematiska (ibid.). Ett samförstånd saknas om vad "heder" egentligen innebär, vem det är kopplat till och på vilket sätt är det förknippat med våld (ibid.).

Sedem & ferrer-wreder (2015) skriver att hedersrelaterat våld framställs ofta som ett kulturellt eller religiöst problem som endast drabbar muslimska invandrargrupper. De menar att detta är en fel uppfattning av fenomenet. I stället beskriver de hedersrelaterat våld som en form av våld som är riktad mot kvinnor och våld mot kvinnor är något som kan förekomma inom alla samhällen och religioner (ibid.).

Bhanbhro et al. (2016) beskriver hedersrelaterat våld som en form av könsrelaterat våld där majoriteten av de utsatta är tjejer och kvinnor, dock pojkar och män kan också påverkas av fenomenet. Baianstovu et al. (2019) skriver att uppfattningen av att hedersrelaterat våld och förtryck handlar enbart om heteronormativa relationer mellan könen leder till osynliggörandet av många andra utsatta grupper. Exempelvis: barn och ungas utsatthet, hbtq-personer, personer med funktionsnedsättningar m.m (Baianstovu et al., 2019). En definition av begreppet "hedersrelaterat våld" som är egentligen inte lagstadgad men antagits av statliga och

straffrättsliga myndigheter i England och Wales är “a crime or incident which has, or may have been, committed to protect or defend the honor of the family and/or community” (Bates, 2021, s. 1776). Genom att koppla begreppet “våld” till “heder” ger denna definition en överblick om betydelsen av hedersrelaterat våld.

2.2 Konsekvenser av hedersrelaterat våld för de utsatta

Hedersrelaterat våld som tidigare nämnt är ett fenomen som kan drabba människor från olika bakgrund, religion, kultur, sexualitet, kön med mera. Emellertid majoriteten av de drabbade/utsatta är i de flesta fall/sammanhang, unga tjejer och kvinnor (Bates, 2021; Björktomta, 2019). En gemensam nämnare för offren är deras synnerligen utsatta situation. Med andra ord kvinnor och tjejer som utsätts för hedersrelaterat våld befinner sig ofta i en komplex situation, med flera olika parallella och i vissa fall extremt svåra problem (Björktomta, 2019). Konsekvensen av hedersrelaterat våld för de utsatta kan varieras i olika fall och påverka offren på flera olika sätt i flera olika arenor/sammanhang. Olika former av negativa känslor av bland annat rädsla, maktlöshet, förnedring, chock med mera är något som många av de våldsutsatta tar upp i sina berättelser. Många av offren menar att psykiska våldet är mycket jobbigare och sätter en djupare spår i jämförelse med det fysiska våldet (Baianstovu et al., 2019). Personer som utsätts för hedersrelaterat våld kan drabbas av flera olika psykiska konsekvenser till följd av deras våldsutsatthet. Exempelvis: traumatisering, självmordstankar, sömnsvårigheter, självskadebeteende, depression, ångest, post traumatic stress, missbruk- och beroendeproblematik m.m (ibid.). Kvinnor och tjejer som har blivit utsatt för våld i hemmet har också visat sig att ha en mer störd nattsömn med bland annat mardrömmar i jämförelse med de icke-utsatta (Björktomta, 2019).

Att leva med olika former av restriktioner, kontroll samt bli utsatt för våld i hemmet kan ha flera långvariga konsekvenser som påverkar offren under hens livsförlopp. Exempelvis: de våldsutsatta har det svårare att skapa och upprätthålla nya relationer på grund av rädsla, brist på tillit och trygghet. Rädslan kan även försvåra och påverka “möjligheterna att bli en del av sociala gemenskaper i skolan, föreningar, på universitet eller arbetsplatser” (Baianstovu et al. 2019). Förekomsten av våld från familjemedlemmar och nära släktingar är betydligt högre bland familjer som lever i enlighet med hedersnormer i jämförelse med de som inte gör det. Vardags Isolation, socioekonomisk och strukturell isolation, social isolation m.m. har också visat sig att vara högre hos killar och tjejer som lever med hedersnormer i jämförelse med de som inte gör det (Strid, Baianstovu & Enelo, 2021).

2.3 Utmaningar och svårigheter i att bryta upp från hedersrelaterat våld

Det är inte alltid lätt för de utsatta att bryta upp från hedersrelaterat våld. Uppbrottsprocessen för ofta med sig olika former av utmaningar och svårigheter. Strid, Baianstovu & Enelo, (2021) skriver att sannolikheten för externa hjälpsökande är betydligt lägre hos de som lever med hedersnormer i jämförelse med de som inte gör det. Anledningen är att de utsatta i många fall tror att de inte behöver hjälp eller det skulle utsätta sig för fara ifall de söker hjälp från externa aktörer. Vidare det finns vissa som tror att de skulle svika sin familj genom att söka externa hjälp. Det finns också andra som tror att ingen skulle förstå dem och deras situation även om de hade sökt hjälp (Strid, Baianstovu & Enelo, 2021). I många familjer som lever med hedersnormer är det känslomässiga bandet mellan familjemedlemmar ganska stark, vilket i sin tur gör det svårare för offren att söka hjälp och bearbeta sina upplevelser av våld (Björktomta, 2019). Därefter offren som har en utländsk bakgrund, vilket är i mestadels unga tjejer och kvinnor, är oftast beroende av sina familjer och har ett stort behov av dem. Ytterligare en svårighet/utmaning, för att bryta upp från hedersrelaterat våld, är offrens rädsla av att bli isolerad och avvisad från sina familjer ifall våldet bli känt för utomstående aktörer (ibid.).

Baianstovu et al. (2019) skriver att offrens beslut om uppbrott baseras ofta på “en gradvis ackumulation av upplevelser och insikter som till sist gör det möjligt att agera resolut när en akut situation väl uppstår” (ibid. S. 194). Däremot vissa av de utsatta som har lämnat våldet bakom sig kan återvända till sina familjer när de möter svårigheter i form av skuld känslor, ensamhet, sorg med mera. Vidare anger de utsatta i vissa fall att anledning som hindrar dem från att bryta upp från våldet är deras nära relation med en familjemedlem som exempelvis: en lillebror, syskon eller liknande. Offren kan även möta svårigheter och utmaningar efter uppbrottsprocessen, exempelvis: de som har en utländsk bakgrund kan luras/kidnappas av familjemedlemmar och sedan skickas till deras hemländer, där de får fortsätta leva som en fånge under strikt hedersnormer eller tvångsgiftas till någon (Baianstovu et al. 2019).

Björktomta (2019) skriver att forskningen visar att tjejer och kvinnor som har varit offer för hedersrelaterat våld har oftast ett större behov av långvarigt stöd. De utsatta behöver hjälp med att bygga upp nya relationer och nätverk för att kunna hantera/komma över förlusten av deras familjer (Björktomta, 2019). Med andra ord en annan utmaning och svårighet som de utsatta kan möta är frågan om huruvida de kommer att få tillräckligt stöd från externa aktörer. Eftersom

riskan för att offren återvända till sina familjer kan öka ifall de inte får det stödet de behöver för att bygga upp ett självständigt liv, där de inte ligger i beroendeställning till deras familjer.

2.4 Motivering till studien

Intresset för att förstå hedersrelaterat våld och förtryck har under de senaste decennierna ökat. Vi kan se detta genom att titta på mängden forskning och studier som finns tillgänglig idag kring HRV fenomenet. Däremot vi vet att sociala problem är ganska komplexa och det kan ta en lång tid innan vi skapar oss en tillräcklig bra förståelse kring ett socialt fenomen utifrån olika håll och perspektiv. Vi är medvetna att forskning om HRV finns idag efter våra sökningar i olika databaser om det. Däremot har vi uppmärksammat att vi har ett begränsat forskningsläge just kring uppbrottsprocessen utifrån kvinnors eget perspektiv. Vi har lyckats hitta allmänna information om just uppbrottsprocesser, dock de är fortfarande begränsade. Uppbrottsprocesser och upplevelser av HRV kan se väldigt olika ut från individ till individ. Därför tycker vi att vår studie kan bidra till ökad kunskap och förståelse inom området, genom att ge en individuell bild över fenomenet. Studien kan hjälpa oss belysa att HRV och uppbrottsprocesser kan vara väldigt olika för varje individ. Det kan också ge oss en mer detaljerad förklaring och förståelse kring hur det är att växa upp och leva under hedersnormer, samtidigt som det ger oss en mer detaljerad bild över hur olika typer av uppbrottsprocesser kan se ut för olika personer.

2.5 Viktiga begrepp

2.5.1 Heder: Ett komplex begrepp

Ett begrepp som har varit lite problematiskt under studiens gång är just heder. Det har varit svårt att hitta en definition på begreppet som kunde appliceras på studiens alla delar. Begreppet är något som har dykt upp i många tillfällen och sammanhang under studien och det har varit svårt för oss att peka ut exakt vad som menas med begreppet i våra diskussioner. Många saker i studien kan påverkas beroende på vilket innebörd som ges till begreppet heder. Därför tyckte vi att det är av relevans att diskutera detta begrepp för att ge läsaren en bättre bild på begreppet samt underlätta för dem att förstå studien på ett bättre sätt.

Kaufman Whitley (2011) skriver om problematiken som har pågått i väldigt länge kring hederns innebörd. Han skriver att ett sätt som heder kan förstås på är att se det som suveränt och autonom. Med utgångspunkt i denna uppfattning så följer människor sina principer för moralisk autonomi och för att de tror att deras agerande är rätt enligt deras egna värderingar. Med andra

ord de gör inte saker på grund av externa faktorer och belöningar i olika former, utan de gör det för sitt eget skull, det vill säga interna faktorer styr deras handlande. Vidare skriver Kaufman om ett annat sätt som en kan se på heder. Detta sätt går ut på att folk gör saker som anses som moralisk rätt och hederligt från dem själva, omgivningen och deras kultur för att få omgivningens och andras beröm och godkännande. Med andra ord det är externa faktorer och omgivningen som styr ens handlingar här och en vill undvika att bli kritiserat och stämplat som en människa som saknar heder och moral från samhället och omgivningen. Vad som är hederligt och moralisk rätt ändras och variera sig från tid till tid och kultur till kultur, därför det blir problematisk att ge begreppet en definition och innebörd som kan gälla tillsvidare. Det finns personer som argumenterar för både påståenden (Kaufman, 2011)

Den definitionen som kommer att användas i denna studie är en blandning av både påståenden. Med andra ord vi tror att hedersnormer och samhällets värderingar kan bli internaliserade och sakna något externt motiv. Emellertid hedersnormer och värderingar kan också följas och användas för att få samhället och omgivningens godkännande. Det finns även en möjlighet till en blandning av dem både. En kan följa hedersnormer och samhällets värderingar för att de har blivit internaliserat med en själv, samtidigt som en kan följa dem för att också få socialt erkännande (kaufman, 2011). Det är just den blandningen som vi kommer utgå från för att förklara "heder" och dess innebörd.

2.5.2 Makt

Makt finns och utövas i olika former. Makt innebär att styra över andra eller kontrollera de på olika sätt och utövas i vardagen men vi reflekterar inte över. Till exempel att vara med i en diskussion och kunna påverka innehållet är att ha makt (Börjesson & Rehn 2009, s. 116–119). Att kontrollera betyder att spåra någon för att kunna upptäcka om det finns avvikande beteenden hos de. Kontroll kan göras genom att använda sig av våld, hot eller tvång vilket kan associeras med makt. Våld är det mest vanliga och enkla sättet som kan användas vid maktutövning. Kvinnor inom hederskulturen blir ständigt övervakade och kontrollerade för att kunna behålla hedern inom familjen. (Börjesson & Rehn 2009, s. 12–15).

Ytterligare skriver Foucault (2003, s. 31–32) att makt är något som skapas kontinuerligt i ett samhälle. Det behöver inte alltid handla om förtryck, utan makt existerar i olika former i ett socialt sammanhang. Foucault hävdar att makt föds i ett lokalt sammanhang vilket knyts ihop

till en större diskurs som samhället reproducerar. Därtill är makt ett resultat av olika mekanismer och taktiker där det alltid finns en dominerande och en underordnad. Inom hederskultur tar makten uttryck genom att avgränsa kvinnors rätt att kunna uttrycka sig. Männerna har makten och är beslutsfattande som bestämmer över det mesta inom familjen. Kvinnor uteslutas från opinionsbildning i det mesta frågor gällande umgänget, klädsel och var ska de vistas (Schlytter 2004).

3. Teoretiska utgångspunkter och begrepp

Denna studie har inriktat sig mer åt de individuella och personliga upplevelserna av hedersrelaterat våld och dess uppbrottsprocess. Studien har fokuserat på att få fram en fördjupad förståelse av HRV, uppbrottsprocessen och olika tillvägagångssätt som används av de utsatta för att bryta sig fri från våldet. De teoretiska utgångspunkter som används i denna studie kommer att hjälpa oss att se och förstå HRV i ett större sammanhang.

Ett återkommande mönster som har uppmärksammats i studies primärmaterial är några specifika begrepp som bland annat skuld, skam och stigma. Skuld och skam är framför allt något som upprepas flertal gånger i samtliga självbiografier som används i denna studie. Skam och skuld är något som har uppmärksammats och är återkommande även i tidigare forskning kring HRV (Sedem, Ferrer-wreder, 2015; Björktomta, 2012; 2019; Baianstovu et al. 2019; Westerstrand, 2017). Ytterligare har vi observerat i biografierna att kultur spelar också en central roll inom HRV fenomenet. Följaktligen kommer denna studie att applicera Goffmans teori om stigma, skuld och skam samt använda sig av ett kulturperspektiv för att analysera biografierna. Nedan följer en presentation av de tillämpade teoretiska utgångspunkter samt de centrala begrepp som kommer att användas i studien.

3.1 Skuld och skam

Skam och skuld är två olika känslor som ofta är förknippad med varandra. Med andra ord sannolikheten, för någon som upplever skam, är hög för att även så småningom uppleva skuld och vice versa. Erving Goffman (2014) beskriver skam i sin teori som en känsla som handlar om en individs egna upplevelser av olika situation. Det vill säga att skam är en känsla som kommer inifrån en själv med utgångspunkten av individens egna upplevelser av olika situationer. Exempelvis: om en individ upplever att hen har gjort och sagt något fel i en specifik situation, då kan hen uppleva skam över antingen sitt handlande, ordval eller språk. Vilka

beteende och handlingar som kan leda till framkallandet av skam och skuldkänslor påverkas av individens egna moraliska värderingar, vilket i sin tur påverkas av samhällsnormer samt omgivande sociala och kulturella faktorer om vad som betraktas som rätt eller fel.

Vidare använder Erving Goffman (2014) mänskliga interaktionen och teatern för att förklara och presentera sitt dramaturgiska perspektiv. Han menar att människor ingår i ett större sammanhang som var har sin roll att spela/uppfylla. Det är genom att ingå i en kollektiv och ha en egen roll som jaget skapas. Goffman skriver att i teater har alla skådespelare olika roller som de måste spela och förhålla sig till beroende på vilket sammanhang de befinner sig i. Det räcker att en person begår ett misstag för att hela pjäsen ska förstöras, ett sådant felsteg kan leda till upplevelser av skamkänslor hos individen som begått misstaget i förhållande till andra skådespelare. Därefter kan rädslan, av att förlora teamets godkännande, gillande och acceptans, leda till skuldkänslor hos individen som har förstört pjäsen för samtliga skådespelare. Goffman menar för att undvika misstag som kan förstöra pjäsen för alla inblandade, det vill säga teamet, är det viktigt att alla följer manuset samt godkänner att undvika avvikande beteende (Goffman, 2014).

Garfinkle (2012) skriver att begreppet "shame" har sina rötter i indoeuropeiskt ord "skam" eller "skem" som betyder "att gömma sig". Skam beskrivs av Garfinkle i enlighet med Goffman som en intern upplevelse. Han menar att denna upplevelse består av skamkänslor tillsammans med en rädsla om omgivningen uppmärksamhet och medvetande om att en har gjort en handling som vanärat en själv. Begreppet kan innehålla hur andra med förakt och hån följer alla handlingar som en utför eller icke-gör. Det kan också handla om att en väljer att försvinna och döljas som en förebyggande attityd för att undvika att utsättas för en situation som kan väcka skamkänslor hos en. Garfinkle skriver vidare om sekundärskam där en kan skämmas över blyghet, skämmas överhuvudtaget med mera. En kan också uppleva skamkänslor och vara rädda över att ha vissa tankar, vilket kan vara förstärkt av olika religiösa och kulturella faktorer (Garfinkle, 2012).

Därtill menar Garfinkle (2012) att skuldkänslor kan orsakas genom flera olika faktorer. Exempelvis: En kan skämmas över att upplevas av sin omgivning som icke-normal, svag, mindre framgångsrik/begåvad, defekt med mera. Storlek, konkurrens och jämförelser är också faktorer som skam känsliga människor är sannolikt mer ömtåliga för. Att känna skam över sin kropp och inte vara duglig är också några exempel på när skamkänslor kan uppstå, en viktig

avgörande faktor här är självuppfattningen av misslyckande hos individen själv. Andra skam som uppstår till följd av misslyckande är skam över att inte uppnå sina mål, förlora kontroll över sina kroppsfunktioner, impulser och sociala balans samt andra faktorer som ställs av både interna och externa omständigheter. Den egna uppfattningen av misslyckande är en avgörande komponent i upplevelsen av skam oavsett yttre omständigheter (Garfinkle, 2012).

Det som är intressant här är att en kan uppleva skamkänslor om hen inte uppfyller eller lever upp till de externa och yttre förväntningar, krav som ställs på dem som både en individ och någon som ingår i ett större sammanhang. Exempelvis: en familj som lever under hedersnormer kan förvänta sig och ställa kravet att deras dotter inte ska umgås eller kommunicera med killar. Om dottern inte följer och uppfyller dessa externa krav och förväntningar kan hon då själv uppleva skamkänslor eller utsättas för det från sin omgivning och familj.

Garfinkle (2012) skriver att skam och skuld är både kraftiga känslor som finns närvarande överallt. Dessa är kraftfulla känslor som påverkar en både i psykiskt och socialt liv. Skuld uppstår framför allt när en har gjort något fel mot någon annan. Med andra ord en har utfört en handling som anses framför allt av en själv men även av omgivning som fel och negativ. Exempelvis vi tidigare nämnt om Goffman (2014), där den som förstör pjäsen för andra genom en felhandling kan börja känna skuldkänslor gentemot andra i teamet. Vad som är felhandling påverkas precis som skam från ens moraliska värderingar samt omgivningen och andra samhällseliga faktorer som exempelvis: sociala normer.

Ytterligare hänvisar Garfinkle (2012) till andra forskare och teoretiker som menar att skuld uppstår ur ett behov av bestraffning och att det uppstår mer från omedvetna fantasier än faktiska handlingar. Skuld också beskrivs som en relativ moral vars uppgift är att blidka genom lydnad och fruktad auktoritet. Garfinkle menar i enighet med Goffman att skuld och skam är känslor som är relaterade till varandra och att de är allestädes närvarande.

Skuld och skamkänslor är något som uppmärksammades kontinuerligt i studies primära material. Goffman (2014) talar inte särskilt mycket om just skuld i sin teori, utan fokuserar mer på begreppen skam och stigma. Däremot skuld är något som är återkommande i vår empiri och även tidigare forskning som vi har använt i denna studie och därför valde vi att resonera kring begreppet.

3.2 Stigma

Goffman (2014) skriver att en person kan bli stigmatiserad genom att inte passa in och inte vara duglig för att uppfylla de önskvärda förväntningar som finns i hans omgivning. Personen kan genom avvikande beteende och egenskaper, som inte överensstämmer med “det normala” och det önskvärda, bli stämplad av andra som stigmatiserad. Vilka beteende och egenskaper som är stigmatiserande kommer enligt Goffman utifrån olika relationer. Med andra ord när grupper skapas så formas även en uppfattning över saker som anses vara normala och önskvärda. Därefter om någon bryter mot dessa saker/normer genom avvikande beteende eller egenskaper så stämplas dem som stigmatiserade. Goffman (2014) menar att dessa normer inte skulle få lika mycket uppmärksamhet om ingen skulle bryta mot dem. Om alla i gruppen är överens över att ett beteende eller egenskap avviker från deras förutbestämda normer så kan de genom att stigmatisera dem förstärka gruppens identitet genom att bekräfta de som förhåller sig inom ramen för/följer gruppens normer, vilka anses vara det önskvärda och normala.

3.3 Kulturperspektiv

Kultur innebär ett levnadssätt, hur människor lever och har olika värderingar. Kultur har samband med normer som tar sig uttryck genom utsagor som anses vara en grupp individer eller en enskild individ. I ett mångkulturellt samhälle som Sverige, finns olika grupper människor som har olika gruppnormer och olika värderingar. Dessa normer måste följas, men normer både möjliggör och begränsar olika handlingar för olika aktörer. Det finns individer som inte accepterar vissa normer eller vill förändra kulturens innehåll. Det krävs mod för att kunna överskrida normer (Schlytter 2004, s. 15–18). Vidare skriver Schlytter (2004, s. 45) om flickors oskuld vilket anses vara det viktigaste gällande synen på sexualiteten inom olika kulturer. Oftast ses flickor vara normbrytande och straffas. I en oskuldkultur finns vissa normer som till exempel att flickor inte får bestämma själva vem de ska gifta sig med. Däremot finns det även män som måste leva inom ramen av vissa bestämda normer och värderingar.

Hederskultur utgörs av olika traditioner som finns i samhället där majoriteten bestämmer vad som ger heder och att det är något bra. Hederskultur innebär att kontrollera någon. För att bevara hedern utövas kontrollen med våld av en individs familj eller släkt. Utifrån ett kulturellt perspektiv anses familjens eller släktens heder inkopplad till kvinnors eller flickors sexualitet (Carbin 2010). Männen i familjen övervakar familjens heder genom att begränsa kvinnors och flickors handlingar. Kvinnors avvikande beteenden eller handlingar kan dra skam över

familjens i och med att familjens heder är knuten till kvinnors oskuld (Darvishpour 2010, s. 19–20).

4. Metod

I detta avsnitt presenteras datainsamlingsmetod i relation till studiens frågeställningar och syfte och syftar till att läsaren ska kunna förstå tillvägagångssättet som användes för att besvara vår studiens frågeställningar.

4.1 Metod för datainsamling

Johansson och Öberg (2008, s. 73–86) påstår att det finns olika sätt att få fram data bland annat genom dagböcker, tidningar, fotografier, brev och självbiografier. Därtill förklaras det i boken *Handbok i kvalitativa metoder* att olika metoder producerar olika typer av data, och det avgörs av forskaren eller uppsatsförfattaren vilken typ av data som är lämpligast för ens frågeställning och på det sätt finna den metod som på bästa sätt kan generera dessa data på bästa sätt (Ahrne & Svensson 2015, s. 21). Utifrån vår studiens syfte samt frågeställningar som är att undersöka HRV utsatta kvinnors livsupplevelser, valdes självbiografier som empiri vilket anses vara det mest relevanta.

4.2 Urval

Med utgångspunkt i studiens syfte, avgränsningar och frågeställningar har vi sökt efter de självbiografier som var relevanta. Vi har bland annat sökt i olika databaser såsom LIBRIS och Google samt stadsbibliotek och universitetsbibliotek. De vanligaste sökorden som vi använde var; hedersförtryck, självbiografi heder, hedersvåld, våld mot kvinnor, ära, Fadime, hedersvåld i Sverige. Vi fann fyra olika böcker som innehåller självbiografiska berättelser om kvinnor som blivit utsatt för HRV. De valda självbiografierna är ganska lätt att förstå gällande ämne och innehåll. Antalet självbiografier ansåg vi vara relevant då färre än fyra berättelser skulle kunna vara bristfällig, å andra sidan mer än fyra berättelser skulle bli mycket och inte lika genomgripande gällande studiens storlek och tidsram. I denna studie har ett strategiskt urval av självbiografier använts. Som Peter Öberg (2015) förklarar i boken *Handbok i kvalitativa metoder* att antalet informanter anses vara tillräckliga då genom att ha få informanter kan man få ett så informationsrikt urval som möjligt.

Vidare belyser Öberg (2015) en annan hänseende som vi också reflekterade kring är att självbiografier är skrivna i nuet om det förflutna. Det är författarens egna perspektiv där författaren kan fritt välja vad hen vill dela med sig. Det är då viktigt att som forskare läsa med kritiska ögon.

4.3 Metod för analys av data

Utifrån de självbiografierna ansåg vi utgå ifrån en kvalitativ textanalys då denna metod är lämpligast där fokus ligger på kvinnor och deras upplevelser. Med en kvalitativ textanalys kan de centrala delar av en text synliggöras. För att få en mer djup förståelse av självbiografiernas budskap är det ganska betydelsefullt att genomföra en noggrann och detaljerad läsning. Därmed kan det tas emot en helhetssyn av självbiografiska berättelser (Esaiasson et. Al. 2012, s. 211–212).

Vårt fokus i denna studie har varit mest att återberätta berättelserna där kvinnors livsupplevelser och erfarenhet av hedersvåld och förtryck. Därtill varit noggrann med att skildra författarnas subjektiva upplevelser. Vi har därmed använt oss av citat från självbiografier vid analys av studiens resultat. En noggrann läsning av självbiografier har gjorts det vill säga vi har försökt läsa även mellan raderna för att förstå de som inte direkt skrivs av författarna.

Vi har försökt göra en så noggrann läsning av självbiografier som möjligt genom att läsa mellan raderna. För att kunna tolka på ett korrekt sätt har olika teman och citat valts från självbiografier. Som tidigare nämnt har en kvalitativ metod valts för att genomföra textanalys av självbiografier i denna studie. I självbiografier har kvinnorna återberättat sina livsupplevelser och erfarenheter av att leva under hedersvåld och förtryck som inbegriper olika perspektiv och teman. Vi är medvetna om att generella slutsatser inte kan dras om hedersvåld och förtryck, i och med att det är endast fyra valda självbiografier som har valts för studiens syfte.

Johansson (2005, s. 21–23) skriver om narrativ metod som används för att analysera skriftliga eller muntliga berättelser. En självbiografi är en livsberättelse där någon berättar om sitt liv eller valda aspekter av sitt liv. Den forskning som använder sig av livsberättelser undersöker hur olika teman, perspektiv och aspekter hur människor skapar identitet och ger sina liv mening. Människor sätter egna tolkningar i fokus med all komplexitet och motsägelsefullhet. Narrativ metod som har använts vilket är en metod som används för att analysera skriftliga eller muntliga berättelser.

Vidare skriver Johansson (2005, s. 27) att narrativa analyser är en tolkande aktivitet där forskaren måste fråga sig: vad betyder den här berättelsen, vilken mening har den? Det finns inte en enda sann tolkning utan varje berättelse står öppen för flera olika tolkningar. Vid tolkning av självbiografier har vi försökt läsa med kritiska ögon samt även hålla oss neutrala. Vi har varit medvetna om att inte skapa en förutfattad bild av de berättelserna. Att hålla neutraliteten är viktigt för att kunna hitta olika perspektiv. De som finns i självbiografier är kvinnornas egen perception och uppfattningar om det som har hänt.

4.4 Metoddiskussion

Vi har i början av vårt uppsatsskrivande övervägt att utföra semistrukturerade intervjuer, då en av oss kände till ett antal kvinnor som hade erfarenhet av HRV. Efter diskussioner med varandra kom vi fram till att inte genomföra intervjuer på grund av etiska skäl och i stället valde att utläsa självbiografiska berättelser. Att kunna ställa följdfrågor om något som känns oklar är en fördel med intervjuer, däremot kan intervjuer väcka starka känslor hos intervjupersoner. Dessutom att genomföra intervjuer är tidskrävande till exempel att ta kontakt med intervjupersoner och anpassa intervjutider med dem. Självbiografierna som valdes ut var lätt att hitta. En fördel med självbiografiska berättelser är att kvinnor som har skrivit sina berättelser har gjort det på egen vilja och därmed finns inte risken att de blir påverkade av intervjufrågor. Dessa självbiografier som har valts för denna studie var väldigt intressanta att läsa och lätt att förstå. Att sortera långa texter och ta fram relevanta delar för sin studie är en svårighet som upplevs när man läser självbiografier. Trots det ansåg vi att studiens syfte och frågeställningar kunde besvaras genom denna metod utifrån de avgränsningar vi har gjort.

4.5 Översikt av självbiografier

Här följer en kort presentation av de fyra självbiografierna som studiens empiri baserar sig på. Genom att ha ett avsnitt som ger en kort presentation av samtliga biografierna hoppas vi att ge läsaren en bättre förståelse över studiens samlade empiri.

4.5.1 Jag ska slakta dig som ett lamm och torka golvet med ditt ansikte

Det är en sann berättelse om Shahrzad som blir bortgift vid 16 års ålder med sin kusin. Shahrzads pappa är betalningsskyldig och betalar tillbaka skulden med att gifta bort sin dotter (Shahrzad) med kusinen. Livet efter bröllop är väldigt svårt som består av våldtäkter och misshandel. Shahrzad tillsammans med sina små barn blir inlåsta i lägenheten av sin make. Hon

lever ett smärtfyllt liv och en dag när barnen blivit äldre bestämmer hon att fly från maken. Shahrzad lyckas slutligen fly från det smärtfyllda livet och från hedersvåld och förtryck. Idag lever de med skyddad identitet (Shahrzad 2011).

4.5.2 Vilsen längtan hem

Vilsen längtan hem är en sann och självupplevd berättelse som handlar om den 18 åriga Melissa Delir från Syrien. Hon flyttade med sin familj till Sverige när hon var tre år gammal. Hon har levt ett svårt liv präglad av psykiskt och fysiskt våld. Melissa vistas för en period i Syrien, där hennes föräldrar har planerat att gifta bort henne. En dag fattar hon det svåraste beslutet och bestämmer att fly från hederskulturen. Hon lämnar sin egen familj och hamnar på ett skyddat boende. I berättelsen ser man maktutövning, hedersförtryck med mera. Melissa är ett pseudonym och än idag lever Melissa under en skyddad identitet (Delir 2009).

4.5.3 Horungen

Berättelsen handlar om Donya som vid åtta års ålder blir kidnappad av sin egen pappa och hans nya fru från hemlandet Libanon till Sverige. Livet med pappan och hans nya fru består av våld och misshandel. Donya blir slagen och blir kallad för horunge. Hon rymmer hemifrån efter dödshot från sin pappa när hon är femton år och hamnar i ett familjehem. Där får hon hjälp med att få kontakt med sin mamma i Libanon och som sextonåring flyger hon till Beirut för att träffa sin mamma. Donya blir kidnappad av sin pappas släkt och blir inspärrad hos sin farbror och hålls isolerad (Carlqvist & Wihbi 2012).

4.5.4 Vem har sagt något om kärlek- att bryta sig fri från hedersförtryck

Elaf Ali som kom till Sverige när hon var fyra år. Berättelsen handlar om hennes kamp mot hedersstyrt liv i Sverige. Elafs liv förändrades redan när hon var tio år och fick sin första mens. Från och med den dagen fick hon inte göra det hon fick göra innan.

”Men från och med dagen jag får min mens får jag inte längre göra de saker mina bröder får”

(Elaf Ali, 2021, s. 20)

Nu är Elaf en kvinna enligt sina föräldrar och nu blir det förbjudet att träffa kamrater, spela fotboll, simma och delta i andra aktiviteter. Detta på grund av att det finns en risk att hon hamnar

i otillåtna relationer vilket påverkade hennes psykiska hälsa negativt. Därtill handlar det om Elafs befrielse från flera års hedersvåld. Hon flyttade hemifrån för att studera på universitet och engagerar sig i en ideell förening där hon hjälper andra utsatta tjejer. Idag är Elaf författare, journalist och har även jobbat som programledare på SVT och Sveriges Radio (Elaf Ali, 2021).

4.6 Studiens trovärdighet och tillförlitlighet

När det gäller en kvalitativ forskning, är validitet och reliabilitet inte lika relevanta på det sätt som i en kvantitativ forskning. Detta därför att mätning inte är av speciell betydelse i kvalitativa forskningar. Validitet, generaliserbarhet och reliabilitet anses vara essentiella delar i en forskning vilket mäter kvalitet på en undersökning. Validitet innebär hur man observerar och mäter det man vill studera. Reliabilitet handlar hur tillförlitligt en undersökning är och till vilket utsträckning kan en undersökning replikeras. Det finns däremot andra delkriterier gällande tillförlitligheten i kvalitativa forskningar vilka är följande och förklaras därefter; överförbarhet, trovärdighet, pålitlighet och en möjlighet att styrka och konfirmera (Bryman 2018, s. 465–467).

4.6.1 Överförbarhet

Överförbarhet innebär om det är möjligt att undersökningens resultat kan tillämpas på andra situationer eller i samma kontext fast vid ett senare tillfälle som exempelvis, att bryta sig fri från andra typer av våld i nära relationer i jämförelse med hedersrelaterat våld och förtryck (Bryman 2018, s. 467 – 468).

4.6.2 Trovärdighet

Det handlar om respondentvalidering det vill säga att forskaren säkerställer forskning enligt de reglerna. Därtill innebär det att forskaren meddelar resultatet till alla som varit en del av studie. Detta för att forskarens tolkning och uppfattning ska bekräftas att de är rätt. Forskaren vill vara säker om att det finns en överensstämmelse mellan undersökningens resultat och respondenternas uppfattningar och erfarenheter (Bryman, 2018, s. 466 – 467). I denna studie har vi använt oss av citat från kvinnors självbiografier för att öka trovärdighet. Vi har försökt använda berättelser som är sanna och inte påhittade i och med att vårt syfte är att förstå utsatta kvinnors upplevelser av hedersrelaterat våld och förtryck.

4.6.3 Pålitlighet

Det innebär att det säkerställs att det finns en tillgänglig och fullständig redovisning av alla delar och faser av forskningen det vill säga, forskningsfrågor, val av respondenter, analys av

data och med mera. Dessutom ska det granskas av kollegor under forskningens gång och även när forskningen börjar blir färdig (Bryman 2018, s. 468 – 470). I vårt fall har vi haft vår handledare som har ständigt granskat vårt arbete under hela arbetsprocess.

4.6.4 En möjlighet att styrka och konfirmera

Att styrka och konfirmera innebär att forskarens objektivitet i en undersökning, alltså forskarens personliga åsikter och värderingar inte har påverkat utförandet av studie samt slutsatser och resultat av undersökning (Bryman 2018, s. 470). Vi har under hela arbetsgång varit medvetna om att vara objektiva. Vi har regelbundet diskuterat samtliga delar av studien med varandra samt med vår handledare och dessutom har vi försökt vårt bästa att studien inte ska bli påverkad av våra personliga åsikter och tankar.

4.7 Etiska överväganden

Vi har valt att genomföra en kvalitativ textanalys. Vilket innebär att inga intervjuer kommer att utföras. Däremot kommer vi som tidigare nämnt använda oss av fyra olika självbiografier som finns lättillgänglig för allmänheten. Bryman (2018) och Vetenskapsrådet (2002) skriver om fyra centrala huvudkrav som ska uppfyllas när en utför en studie. Kraven är informationskrav, konfidentialitetskrav, samtyckeskrav och nyttjandekrav. Informationskravet handlar om att utföraren av studien ska tilldela deltagarna/berörda aktörer information angående syftet av studien, att de kan avbryta sitt deltagande när som helst om de så önskar och att deras deltagande i studien är helt frivilligt. Uppfyllandet av informationskravet är ganska svårt att uppfylla när studiens primärmaterial är inhämtad från självbiografiska böcker. Böckerna är som tidigare sagt lättillgänglig för allmänheten, vilket innebär att skribenten inte har något emot att folk ska läsa dem. Med tanke på att när en väljer att publicera en bok så syftet är i princip att andra ska ta del av det. Därför bedömer vi att informationskravet i vårt fall inte är nödvändigt att uppfylla. Konfidentialitetskravet blir problematisk på samma sätt som informationskravet. Detta för att vi behöver källhänvisa samt ange namnet och titeln på författaren och boken. Däremot vi bedömer att samma princip som informationskravet gäller även här, det vill säga att biografierna finns redan tillgänglig för allmänheten och syftet med dem är att andra ska läsa och ta del av dem. Vi anser att samtyckeskravet behöver inte heller uppfyllas med hänvisning till samma faktorer som nämns ovan. Vidare kommer vi att uppfylla nyttjandekravet genom att använda de insamlade materialet från biografierna till just denna studie och inget annat. Efter att studien är godkänd och färdig kommer vi att förstöra allt material som samlades in i syftet

att användas till studien. Under studiens gång kommer vi att behålla materialet på ett sätt som bara vi har tillgång till och inte dela med oss dem till någon obehörig (Bryman, 2018; Vetenskapsrådet, 2002).

Med tanke på vårt metodologiska tillvägagångssätt i studien kan vi tyvärr inte uppfylla de flesta av dessa forskningsetiska principer/krav. Däremot vi tycker inte att detta leder till ett etiskt dilemma för att biografierna är godkända av författarna för att publiceras och göras tillgänglig för alla att ta del av. Däremot vi har försökt att vara väldigt noggrann med att återberätta författarnas berättelser och subjektiva upplevelser. Därför kommer vi att använda oss av direkta citat från biografierna för att minska risken för misstolkning. Med andra ord om vi hade valt att återge citaten med egna ord så skulle vi riskera att genom våra valda ord och begrepp ge författarnas uttryck och text en annan innebörd. Vi har även försökt att hålla en ständig reflekterande dialog och diskussion mellan oss själva för att minimera risken för att påverka studien, genom våra subjektiva synsätt och värderingar kring området.

4.8 Tillvägagångssätt & Arbetsfördelning

Vi valde först att kvickt läsa självbiografier för att få en uppfattning om innehållet och sedan började vi läsa mer noggrann för att kunna förstå även de som inte var tydligt skrivna. Vi var medvetna om att det kan förekomma känsliga delar som kunde beröra oss känslomässigt. Vi har genom hela läsningens process försökt att hålla ett objektiv inställning genom att diskutera när det framkom något känslomässigt påfrestande del. Under hela vår läsningens process antecknade vi samtidigt allt som kunde vara användbar i vårt arbete. Vidare har vi skapat och använt oss av ett lässchema (Se bilaga 1) för att underlätta läsningen av biografierna. Med utgångspunkt i vårt syfte och frågeställningar försökte vi välja ut liknande och återkommande teman i samtliga självbiografier.

Därtill letade vi efter intressanta och relevanta citat som kunde förstärka och förtydliga analysen. Anteckningarna ledde till att det var lätt att hitta tillbaka de sidor eller punkter som var av betydelse. Vidare har vi diskuterat om vi hade olika syn på något i biografierna och kommit förklarar till varandra om det som var oklar. Under hela arbetsprocessen har vi både varit lika delaktiga. För att kunna förstå berättelserna noggrann och inte missa viktiga data har vi har både läst samtliga biografierna. Vi har skrivit vissa delar tillsammans och därefter sammanställt de delarna som vi hade delat upp. Våra diskussioner har delvis varit genom fysiska träffar och även via zoom eller telefonsamtal på grund av sjukdomar.

5. Resultat och analys

Studiens resultat och analys baserar sig på de fyra självbiografiska berättelser som presenterades tidigare i texten. Samtliga självbiografier handlar om hur det är att leva under hedersrelaterat våld och förtryck samt hur uppbrottsprocessen kan se ut i olika unika fall. Detta avsnitt kommer att vara uppdelad i olika tema och resultatet kommer att redovisas tema för tema. Tidigare forskningar, Goffman (2014) teori om skuld och skam, viktiga begrepp som exempelvis: kontroll, makt et cetera. kommer att användas och hänvisas till löpande under texten. För att underlätta analysen av biografierna har vi använt oss av ett lässchema (Se bilaga 1). Där vi i förväg formulerade flera frågor, inför läsning av biografierna, som berör vårt studieområde, vilket hjälper oss att besvara studiens frågeställningar.

5.1 Upplevda faktorer till HRV

5.1.1 Kontroll och övervakning

Diverse metoder såsom övervakning och kontroll används för att avgränsa kvinnor med avsikten att skydda familjens eller släktens heder. Att skydda familjens heder är en av de mest förekommande orsak till att hedersrelaterat våld och förtryck uppstår. Kvinnors och flickors beteenden spelar en betydande roll gällande hedern inom familjen. Deras beteende kan anses både bibehålla familjens heder eller resultera i förlusten av det (Björktomta 2019). Det framgår i samtliga biografier som analyserats i vår studie. Alla dessa kvinnor har upplevt samt blivit utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck av sina egna familjemedlemmar. Familjers syn på heder samt heders innebörd enligt de anses vara en av de viktigaste faktorer. Familjens heder ska bevaras och skyddas oavsett var man än befinner sig. Vikten av att följa hedersnormer för att beskydda hedern tydliggörs med utgångspunkt i nedanstående citat av Elaf Ali.

”Vår Sharaf (heder) kommer alltid att komma först oavsett hur länge du bor i Sverige”

(Elaf Ali, 2021, s. 31)

”Även begreppet hedersnormer existerar i olika kontexter. I den kontext jag är uppväxt i, och som jag skriver om i den här boken, handlar hedersnormer om att familjen till varje pris försöker värna om sin heder- alltså sitt anseende- genom att se till att dottern inte ingått sexuella relationer innan hon överlämnas till sin make vid vigseln”

(Elaf Ali, 2021, s. 23)

Här beskrivs hedersnormer som måste följas för att skydda familjens eller släktens heder. Citatet ovan upplyser hur dessa normer är starkt kopplat till kvinnor och flickor som inte får ha sexuella relationer innan giftermålet. I berättelsen ser man hur det patriarkala systemet anses vara viktigt. Kvinnors beteende är det mest betydande faktor som leder till att hedern antingen skyddas eller förloras. Kvinnor och flickor kontrolleras ständigt av sina manliga familjemedlemmar det vill säga fadern eller brodern. De kontrolleras på olika sätt och det mest förekommande kontrollmetod är att de inte får umgås med killar eller inte får vara ute utan samvaro av en manlig anhörig eller närstående. Elafs pappa tillåter inte Elaf vara på läger med sin klass, detta för att det både ska vara killar och tjejer tillsammans. Det anses vara olämpligt för tjejer att sova över någon annan stans än hemmet eftersom de då bryter mot hedersnormer. En av de absolut viktigaste normerna som ska följas av tjejer är att de inte får umgås med killar. Ibland är det endast tjejer som drabbas hårdt av sådana normer och killar däremot får umgås med vänner från motsatta kön. Detta konstateras med följande citat:

”Jag hatar ordet heder, Sharaf som det heter på arabiska. För den gäller bara mig, inte mina bröder”

(Elaf Ali, 2021, s. 31)

Redan vid en ung ålder börjar flickor hjälpa till i hemmet med bland annat hjälpa till i köket och städa. När flickor är i puberteten finns det ännu hårdare krav och kontroll för att de inte ska bryta mot familjens normer. Vid puberteten anses de inte som flickor utan räknas som kvinna. Vidare skriver Börjesson och Rehn att våld används för att visa makt över någon. Det är det viktigaste elementet vid för maktutövning. I samtliga självbiografier återkommer våld, kontroll som medel för maktutövning. Både fysiskt och psykiskt våld upplevs av kvinnor även från en ganska ung ålder.

” Jag hade en stark bild från en sommardag när jag var fem år: hur pappa, med ett stadigt grepp i min tröja, släpade in mig i mitt rum och sedan slog mig med skärpet på benen och ryggen”

(Delir, 2009, s. 17)

”Tänk dig en tillvaro där du från det du vaknar till dess du lägger dig, blir förnedrad, kontrollerad och slagen. Du måste be om lov för varje steg du tar och får inte fatta ett

enda beslut själv. När du har haft det så, då vet du vad frihet är och varför den är en av våra viktigaste mänskliga rättigheter”

(Carlqvist & Wihbi, 2012, s. 140)

Börjesson och Rehn (2009, s. 12–15) skriver att kontroll är ett sätt att utöva makt. Kvinnor övervakas och kontrolleras som exempelvis, de får inte umgås med sina vänner, inte skaffa pojkvän med mera.

”Min familj tyckte inte om att jag umgicks med Elina, inte i skolan och absolut inte på fritid. Detta berodde på att hon var svensk och de tyckte att risken också var stor att snart skulle skaffa mig en pojkvän, börja festa och dricka alkohol”

(Delir, 2009, s. 17)

Ytterligare i självbiografin *Jag ska slakta dig som ett lamm och torka golvet med ditt ansikte* utövas kontrollen i olika form som bland annat att Shahrzad blir som en fånge. Tydliga och strikta regler om var i lägenheten ska hon vistas som att hon inte får gå närmare fönster eller dörrar än en meter. Även i sin egen lägenhet har hon inte friheten att vara där hon vill. Mannen ville på detta sätt behålla sin makt och kontroll över Shahrzad. kontrollen över Shahrzad bara blir alltmer och vid citatet nedanför kan det förtydligas hur han utövade kontrollen på olika sätt som att sätta tändstickan vid dörren för att kunna övervaka om hon går ut eller någon annan kommer in.

“Jag satte tändstickan mellan dörrkarmen och dörren när jag gick. Nu ligger den på golvet! Du måste ha öppnat dörren!”

(Shahrzad, 2011, s. 52)

Förutom detta fick hon inte heller börja skolan och utbilda sig. Efter mycket prat fick hon till slut övertala sin man. Shahrzad började skolan och fick studiebidrag vilket hon såg aldrig. Det var hennes man som fick ta hand om ekonomin. Att kunna ha makten över hennes pengar var ett sätt att kontrollera henne. Detta förklaras då som ekonomiskt våld av Björktomta (2019) att avgränsa kvinnor ekonomiskt i en hederskontext.

5.1.2 Kultur

Kultur anses som en uppfattning av hur människor lever sina liv med olika normer och värderingar. Varje grupp människor har sina egna värderingar om saker som anses vara rätt eller fel (Schlytter 2004). I självbiografierna kultur är en viktig aspekt gällande hedersrelaterat våld och förtryck. Religiösa trosuppfattningar, sexuell läggning, etnicitet med mera är de några betydande aspekter som finns inom hederskultur (Baianstovu m.fl. 2009; Ferrer Wreder & Sedem 2015). I de samtliga självbiografier tillhör kvinnorna en annan kultur än den svenska vilket visar tydligt att kulturkrock uppstår (Elden 2003). Det nya samhällets normer och värderingar skiljer sig mycket från dessa kvinnors egen kulturs värderingar vilket anses som en hot. I samtliga biografier blir det påtagligt hur deras kulturella värderingar är en viktig faktor till våldet. De beskriver att våldet har sitt ursprung i deras kultur och familjens värderingar och traditioner. I citatet nedan beskrivs det hur förtrycket som utövas av Melissas far existerar i deras kulturella värderingar. Fadern känner ingen bekantskap och har en främlingsrädsla gentemot det nya samhället och dess medlemmar. Det nya samhället ansågs som ett hot mot deras kulturella värderingar.

”Pappa skulle tvekan bara bli arg över att någon från det svenska samhället uttalade sig om hur han skulle uppfostra sina egna barn. Och på något sätt kunde jag förstå honom. Han var uppvuxen och hade levt hela sitt liv i en annan kultur med andra värderingar. Däremot hade han aldrig velat anpassa sig till den svenska kultur, antagligen för att han hade sett den som ett hot”

(Delir 2009, s. 23).

Här framställs att Melissas fars agerande har sin grund i hur han har vuxit upp och med vilka kulturella uppfattningar. Det svenska samhället skiljer sig ganska mycket och det finns andra värderingar om till exempel barnuppfostran vilket han inte identifierar sig med och inte heller accepterar. Fadern tycker att det svenska samhället är orsaken till att familjen blev splittrad och är förbannad att samhället har satt familjens heder på spel. Vidare beskrivs det i självbiografin återigen att hedersvåldet och förtrycket stammar från familjens kultur. När Melissa åker till Syrien påstår hon; *”Men här finns också roten till det som fått mitt och mina föräldrars liv att bli en obeskrivlig mardröm”* (Delir 2009, s. 67). Det innebär att det är något som bara finns och är väldigt förekommande i deras kultur som inte kan avskaffas.

Därtill i självbiografin *Jag ska slakta dig som ett lamm och torka golvet med ditt ansikte* blir Shahrzad inspärrad av sin man och får inte gå ut eller träffa någon annan utan sin mans sällskap. Shahrzad kommer från mellanöstern där de har ett annat synsätt på saker och ting som att män har rätten att bestämma över kvinnan. Hennes man hade kontroll över henne även när han inte befann sig hemma. Han ville inte att Shahrzad skulle integreras i det svenska samhället. Shahrzad fick inte veta något om det svenska samhället utan bara hört negativt som hennes man hade berättat; ”*svenskarna saknade moral, att det var farligt för en kvinna att gå ut ensam, att alla var alkoholister [...] och vet inte vad heder är, dom är oanständiga och antastar till och med gifta kvinnor*” (Shahrzad 2011, s.16). Det tycks vara inom kulturen att flickor stannar hemma och lär sig hushållssysslor vid tidig ålder. Hederskulturens normer är väldigt återkommande i samtliga självbiografier där det belysas hur flickor ser och lär sig vid en ganska ung ålder att familjerna styrs av endast män. Även hur och på vilket sätt ska flickor och kvinnor bete sig styrs av männen. Flickor får bete sig enligt hederskulturens normer för att inte dra skam på familjens heder. I självbiografin används ”i min kultur” flera gånger som ger en framställning av att hedersrelaterat våld och förtryck tillhör just det kultur som hon tillhör. Våldet tycks vara ganska normal i enligt hennes uppfattningar. Detta kan exemplifieras med följande citat.

”I min kultur skall en flicka kunna sköta ett hushåll och laga mat. Flickorna lär sig det från början”

(Shahrzad, 2011, s. 18).

I min kultur skall en kvinna behaga mannen, annars blir han otrogen.”

(*ibid*, s.34).

”I den kultur jag kommer från slog mannen alltid sin fru.”

(*ibid*, s. 39).

“Jag är uppfostrad med stryk. Abi (pappa) slog mig. Umi (mamma) slog mig. Abi slog Umi. Nu slår min make mig också”

(*ibid*, s.52)

5.2 Uppbrottet: en frigörelseprocess

Att bryta sig fri från hedersnormer och hedersrelaterat våld och förtryck är inte en lätt process. Uppbrottsprocessen blir ännu svårare om offren är ett barn som saknar förmågan och de ekonomiska resurser som krävs för att kunna stå på egna ben och försörja sig själv. Vi har uppmärksammat i samtliga självbiografier att offren går ofta genom olika stadier som gradvis leder till valet om att bryta sig fri från hedersnormer. Nedan följer en presentation av de olika stadier som vi har observerat i samtliga självbiografier, att ha lett till en uppbrottsprocess hos de utsatta.

5.2.1 Att förstå och upptäcka sin situation

Innan en börjar tänka på en frigörelseprocess från hedersrelaterat våld och förtryck så måste en först skaffa sig en förståelse över sin situation och vad som pågår där. Med andra ord en kan inte börja bryta sig fri från något som man inte ens är medveten om dess existens. Offren måste först inse deras utsatthet, för att sedan kunna utvärdera sin situation och leta efter olika tillvägagångssätt för uppbrottet. Exempelvis började Donya inse att hon inte har det som andra barn genom att observera hur andra barn i hennes ålder hade det hemma och i skolan. Hon skapade en förståelse kring sin situation och utsatthet genom att observera att ingen av hennes klasskamrater/vänner befann sig i samma situation som henne. Det är efter denna observation som Donya börjar ta första stegen för att kämpa för en förbättring i hennes liv. Genom följande citat kan vi se ett exempel på ett sådant steg:

“En dag tog jag mod till mig och lät Sandra och Jenny följa med hem till mig. Jag hade fått en idè om att pappa och Zahra skulle förstå att de var orimliga med alla sina krav om de fick träffa mina kompisar. De skulle då kanske förstå att det normala faktiskt var att tjejer i tolvårsåldern fick leka och vara med sina kompisar åtminstone ett par timmar efter skolan”

(Carlqvist & Wihbi, 2012, s. 66–67)

Donya redan vid tolv års ålder har börjat att förstå att det situationen hon befinner sig i är inte normalt, för att alla andra jämnåriga i hennes omgivning lever under helt olika omständigheter jämförd med henne. Baianstovu et al. (2019) skriver om hur de som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck i början försöker med att omförhandla olika former av hedersnormer med sina familjemedlemmar. Syftet med dessa omförhandlingar är att utöka sin personliga frihet och

skaffa sig ett liv med mindre stränga regler och omständigheter. Donya hade aldrig berättat för sina vänner om hennes hemsituation och det framkom som en chock när de följde med henne hem och observerad hur hon blev dålig behandlad och fick diska medan hennes kompisar satt på soffan och väntade på henne. Detta ledde till att en av hennes kompisar, Sandra, hade berättat om vad hon hade sett hos Donya till sin mamma, Carolina. Carolina sedan kontaktade Donya en dag och berättade om hennes villighet att hjälpa henne med att få lite mer frihet. Hon erbjöd att prata med Donyas pappa för att få hans tillstånd för att Donya ska få besöka dem några gånger i veckan. Samtalet med Donyas pappa blev en succè, vilket ledde till lite mer frihet för Donya under en period. Å andra sida tar även Elaf reda på sin situation genom skolan och observation från sina jämnåriga kompisar och klasskamrater. Nedan ser vi ett exempel på när Elaf började upptäcka sin unika situation och utsatthet.

“Jag börjar så smått förstå att det som gäller i skolan - saker vi lär oss och förväntas göra, och som är självklart för mina klasskamrater - inte är självklart för mig. Jag kan inte ta för givet att jag ska få göra allt de gör. Simningen var bara en första grej i raden av exempel”

(Elaf Ali, 2021, s. 30)

Först när Elaf får sin mens så blir hon enligt hennes föräldrar “en kvinna” i tio års ålder. Det är då Elaf börjar känna att hennes tillvaro och frihet kontinuerligt blir mer strikt, kontrollerad och begränsad. Exempelvis: hon fick inte längre var ute och spela med sina bröder, vistas i sällskap där killar befinner sig, inte delta i simning lektioner då hon hade blivit “en kvinna” och fick inte längre visa sin kropp till sina manliga lärare och klasskamrater. Hon började så småningom genom tiden känna konsekvenser av hedersnormer och skaffade sig en uppfattning om sin situation samt började förstå sin utsatthet. I likhet med Donya så började Elaf också med att försöka omförhandla olika hedersnormer och hoppades på att detta skulle leda till en förbättring i hennes liv. Nedan följer ett exempel på omförhandling efter Elaf började inse en ökning av olika former av begränsningar, restriktioner och kontroll.

“Men vi bor i Sverige och jag går i skola i Sverige. Varför ska jag följa de regler som gäller där du och mamma växte upp? får jag fram mellan tårarna”

(Elaf Ali, 2021, s.31)

Liknande exempel på omförhandlingar och hur offren började upptäcka sin utsatthet och situation kan en hitta i alla samtliga självbiografierna, ovan tas upp bara några exempel på dem. Vi anser att upptäckten av ens egna utsatthet och situation är ett viktigt och avgörande steg mot ett uppbrott. Detta har vi löpande observerat i samtliga berättelser i självbiografierna. Däremot är detta steg bara en början på en lång, konfliktfylld och svår process som väntas de utsatta för att de ska lyckas bryta sig fri från hedersrelaterat våld och förtryck. En viktig komponent i uppbrottsprocessen är att komma över deras rädslor och skuldkänslor för att de ska lyckas i uppbrottet samt minimera risken för återfall. Detta kommer att förklaras lite närmare i följande avsnitt.

5.2.2 Att komma över rädslan och skulden

När en har förstått och accepterat sin situation och utsatthet så kommer nästa steg i uppbrottsprocessen. Detta steg handlar om att offren ska försöka hitta ett tillvägagångssätt för att komma över sina rädslor och eventuella skuldkänslor. Tidigare i teoretiska utgångspunkter har vi tagit upp Goffman (2014) och Garfinkle (2012) förklaring om hur känslor av skam och skuld kan uppstå hos en, samt att de är sammanhängande. En sak som uppmärksammades i vissa av självbiografierna är att skuldkänslor hos de utsatta kan vara en av försvårande omständigheter i uppbrottsprocessen. En annan försvårande omständighet som vi i likhet med Björktomta (2012; 2019) observerade i vår empiri är olika former av rädslor. Detta kan vara i form av rädsla av att bli isolerad och avvisad från sin familj, ifall våldet bli känt för samhället och de utomstående. Vilket i sin tur leder i många fall till att de utsatta inte riskerar att söka hjälp från de utomstående och samhället. Vidare har vi uppmärksammat att i vissa fall offrens starka känslomässiga relation/band med några av familjemedlemmar kan göra uppbrottsprocessen svårare för dem. Exempelvis kan vi i följande citat se det känslomässiga bandet som Donya har med sina små halvsyskon.

“Jag steg upp kvart i sex, duschade och klädde mig. Så för jag var klar väckte jag mina småsyskon. Häxan hade fått sin son, trots att hon var elakare mot mig än någonsin. Men jag älskade lille Muhammed, han och Leyla var ljusen i mitt liv, de enda som gjorde det värt att stiga upp ur sängen på morgonen. Och nu skulle jag ge dem frukost”

(Carlqvist & Wihbi, 2012, s. 61)

Innan själva uppbrottet berättar Donya kontinuerligt i sin berättelse om skuld känslor som uppstod hos henne varje gång hon funderade på att rymma hemifrån. Vidare berättar hon om hur rädd hon var att hennes situation skulle förvärras, ifall hennes pappa och styvmor tog reda på att hon hade berättat om sin situation och våldet hon utsattes för till en utomstående. Ett exempel på denna rädsla kan vi se genom följande citat:

“Nej, snälla Carina, du får inte göra någonting! Då blir det bara värre för mig. Du känner inte min pappa och hans häxa, de kommer att hämnas på mig”

(Carlqvist & Wihbi, 2012, s. 68)

Efter Donya hade berättat om sin kidnappning, våldet och sin situation till sin kompis och hennes mamma, Carina, så ville Carina anmäla det till polisen. En kan se hur rädd Donya är för sin pappa och styvmor, vilket ledde till att hon inte vågade söka hjälp eller låta andra hjälpa henne under en lång period. Att komma över dessa rädslor och skuld känslor visade det sig vara ett avgörande steg i Donyas uppbrottsprocess. Framför allt var det viktigt att komma över skuld känslor som hon fick varje gång hon funderade över att lämna sitt hem och lämna tillbaka sina halvsyskon. I följande citat kan en se ett tydligt exempel på hur skuld känslorna hindrade Donya att bryta sig fri i flertal tillfälle.

“Under året som gått hade jag många gånger svurit på att lämna mitt hem, men varje gång jag fick syn på mina småsyskon svek mig modet. Hur skulle jag kunna lämna barnen som jag älskade så mycket?”

(Carlqvist & Wihbi, 2012, s. 116)

Donya berättar att hennes småsyskon aldrig har blivit slagen och varit älskade av både sina föräldrar. Hon berättar att hon var säker på att deras föräldrar aldrig skulle göra hennes småsyskon illa. Däremot berättar hon om det som hindrade henne från att fly på följande sätt:

“Så varför räddade jag inte mig själv? Den frågan har jag ställt mig själv tusentals gånger och det enda svaret jag har, förutom kärleken jag hyste för syskonen är att för dem var jag faktiskt en betydelsefull person. I Leylas och Muhammeds ögon såg jag bara kärlek, de älskade och behövde mig och det var en känsla jag inte var bortskämd med”

(Carlqvist & Wihbi, 2012, s. 116)

När Donya äntligen kom över sina skuldkänslor gentemot sina småsyskon och hade kommit över sin rädsla om att söka hjälp, så lyckades hon med att bryta sig fri från hedersrelaterat våld och förtryck. Björktomta (2012; 2019) skriver att tjejer som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck är mer isolerade och ensamma jämförd med de icke-utsatta. De utsatta tjejer ställs inför flera olika motstånd, bland annat skuldkänslor och rädslor, som hindrar dem från att söka hjälp. Unga tjejer, med utländsk bakgrund, som bor i nordiska länder är i princip mer beroende av sina familjer och oftast har ett starkt behov av dem (Björktomta, 2012). För att komma över beroendeställningen, få lite mer frihet och hantera sin livssituation har Elaf valt utbildningen som en tillvägagångssätt/frigörelsestrategi. Genom att söka olika kurser och utbildningar i Stockholm lyckades hon flytta hemifrån från Kristianstad och på så sätt få lite mer frihet samt få stop på sina föräldrars giftermål förslag. Hon beskriver sitt tillvägagångssätt på följande sätt:

“Utöver grundskola och gymnasium har jag pluggat på fem olika högskolor/universitet. Läst två fulla program och en massa strökurser. Allt för att köpa mig tid. Tid för att kunna njuta av min frihet, och samtidigt bli äldre och starkare ifall det skulle komma en dag när giftermålet inte längre är ett förslag utan ett tvång. Då vill jag ha kommit så långt i livet att jag står på egna ben och klarar mig både ekonomiskt och mentalt”

(Elaf Ali, 2021, s. 153)

Beroendeställningen till föräldrar och familjen har vi uppmärksammat skapar en rädsla hon den utsatte. I Elafs fall bestämmer hon att komma över beroendeställningen och på så sätt räddan genom att utbilda sig och komma så lång i livet där hon står på egna ben och klarar av sig själv. Vilket i sin tur ger henne makten att själv bestämma över sitt liv och inte vara tvungen att göra alla saker hon blir tillsagd av sina föräldrar, som exempelvis: giftermål.

5.2.3 Att få hjälp

Vidare en annan utväg från hedersrelaterat våld och förtryck som uppmärksammades i självbiografierna var att få hjälp från andra/externa hjälp. I samtliga självbiografier kan man tydligt få en bild av hur skolan har varit det enda ställen där kvinnorna kunde känna sig fria att må hur som helst. Skolan har varit en utväg för dessa kvinnor, trots att det fanns en kunskapsbrist kring kvinnors kulturer och hederskultur, vilket var besvärande för dessa kvinnor

i början. Det framkommer i självbiografier att myndigheter brister på passande åtgärder och kunskaper kring hederskultur särskild när det är kvinnor som blir utsatta för det. I självbiografien *Vilsen längtan hem* skriver Melissa om sina negativa upplevelser vid myndighetskontakt. I stället för att få professionellt stöd fick hon rekommendationer om lösning inom egen familj. Att inte kunna få rätt stöd från externa aktörer kan öka risken att de utsatta kvinnorna riskerar att hamna i samma situation, alltså återvända till sina familjer (Björktomta 2019). Detta beskriver Melissa som en bristande åtgörande då hon hade allvarliga svårigheter och det var omöjlig att vända sig tillbaka till sin familj. Vid exemplet här nedan beskrivs behandlingshemmets och jourhemmets kunskapsbrist om själva hedersvåld och förtrycket.

”Personalens okunskap hindrade dem från att kunna möta mig på riktigt, och denna krock byggde upp en mur mellan mig och dem”

(Delir, 2009, s. 103)

Vidare redogör Donya i sin berättelse att hon inte fick det stödet hon var i behov av från skolan. Vid kontakt med skolsköterskan hade Donya berättat om våldet som skedde hemma och blev försäkrad om att tinget inte kommer att tas vidare med föräldrarna. Skolsköterskan sen i samarbete med en annan personal i skolan håll ett möte med Donyas pappa vilket ledde till att situationen i familjen försämrades.

”I åttonde klass sprack fasaden jag så omsorgsfullt byggt upp ända sedan mitt misslyckande försök att anförtro mig åt vuxna. Numera litade jag inte på någon och skulle aldrig göra om misstaget att avslöja hur jag hade det för någon utomstående”

(Carlqvist & Wihbi, 2012, s. 107)

Därjämte har Melissa varit med likartade upplevelser vid myndighetskontakt. Som hon beskriver; *”det var min ilska och min besvikelse över att myndigheterna inte kunde hjälpa mig som fick mig att släppa repet”*. (Delir 2009, s. 91). Det mest besvärliga var att Melissa bara skickades till olika myndigheter och blev tvungen att återigen berätta om allt. Hon var i behov av ett permanent boende, dock så flyttades bara mellan olika boenden såsom familjehem, jourhem, kollektivboende och skyddat boende. Efter att flytta runt till olika ställen fick hon slutligen bra hjälp av sin skolkurator. Med hjälp av kuratorn fick hon tid hos socialtjänsten och sedan fick hon en egen lägenhet. Skolkuratorn hjälpte Melissa på bästa möjliga sätt och det var den enda Melissa kunde lita på och återvända till vid något hinder som illustreras med följande

citat. Trots de negativa upplevelser hon fick i början, kunde hon till slut lita på myndigheternas stöd.

”Lisa , min skolkurator. Hon fick mig att första gången känna att någon brydde sig om mig och hon gav mig en trygghet som gjorde att jag kände att jag kunde stå på egna ben”

(Delir, 2009, 10)

5.3 Våldets olika uttryck

En sak som förtydligades efter läsning av självbiografierna är att våldet som offren utsätts för kan ta sig uttryck i olika former. Våldshandlingar oftast samexisterar parallellt med varandra (Baianstovu et al, 2019). Berättelser i samtliga självbiografier visar att olika former av våld kan förekomma i olika sammanhang. Vidare uppmärksammades ett parallellt utövande av flera våldsformer som offren utsattes för i samtliga berättelser. Enligt kvinnors berättelser i självbiografierna så kan våldet ta sig uttryck i form av fysiskt våld, symboliskt/psykiskt våld och socialt våld. Dock det är av betydelse att nämna att dessa våldsformer inte är de enda som existerar inom HRV, utan är bara några som uppmärksammades just i denna studies empiri. Nedan följer ett enskilt avsnitt av ovannämnda våldsformer, där vi tittar närmare på hur de beskrivs av de utsatta i självbiografierna. Däremot det psykiska våldet är konstant närvarande i alla samtliga våldsformer och därför kommer vi inte ha ett eget avsnitt för det.

5.3.1 Fysiskt våld

Det fysiska våldet är något som är förekommande i alla samtliga självbiografier. Det kan vara att det fysiska våldet som offren utsätts för skiljer sig i utsträckningen, däremot samtliga anger i sina berättelser om ett eller flera fall de blivit utsatt för fysiskt våld. Björktomta (2019) skriver att fysiskt våld inte handlar om endast misshandel där en slår någon, utan det finns flera olika handlingar som omfattas i det fysiska våldet. Några exempel på fysiska våldshandlingar är: misshandel, förvisning, både grov och icke-grov kroppsskada, tvångsförlovning och mordförsök. En kan se att allvarlighetsgraden och hur grova våldshandlingar är kan variera sig avsevärt, från en vanlig ringa misshandel till mord och mordförsök. Nedan beskrivs ett exempel på fysiskt våld från Elafs berättelse.

“Pappa kommer fram till mig. Han rycker tag om mitt hår och sliter ner mig på golvet. Han släpper ut mig ur butiken samtidigt som han skriker. framför kunderna, framför personalen och framför Victor.”

(Elaf Ali, 2021, s. 113)

I ovanstående citat berättar Elaf om ett fall där hon blev utsatt för fysiskt våld av sin egen pappa. Anledningen var att hennes pappa såg henne prata med en kille som Elaf tidigare jobbat med och gillade. Det som blir tydligt här är att inom hederskulturen och normer behövs inte ett synnerligt skäl för att en ska utsättas för fysiskt våld. Det räcker med något så lite som att bli påkommen att prata med en kille och det är en tillräcklig orsak för att utsättas för våld av sina egna familjemedlemmar. Björktomta (2019) skriver att det är främst fäder som är ansvarig för det fysiska våldet inom hederskulturen, men även bröder och i vissa fall mödrar kan också vara våldsutövaren. Exempelvis: i Donyas berättelse kan en läsa att det är inte endast hennes far som gjorde sig skyldig till fysiskt våld, utan hennes styvmor var den större utövaren av våldet.

“Pang! Zahra slog tills hon inte orkade längre, men jag bara njöt.”

“Varje dag när jag kom hem från skolan stod den grälsjuka Zahra där och letade efter en anledning att slå mig. I början hade jag alltid ryckt till och försökt komma undan hennes slag, men nu utmanade jag henne.”

(Carlqvist & Wihbi, 2012, s. 102)

“Det var som om pappa försökte sparka vett i min kropp. Han skrek och slog, skrek och sparkade, skrek och lät livremmen falla mot varenda millimeter av min kropp. Jag minns inte att jag skrek eller sa någonting alls. Det enda jag tänkte var att om Gud nu fanns borde han låta mig dö och slippa ifrån detta ledande.”

(ibid. s. 113).

Det intressanta i Donyas berättelse och ovanstående citat är att hon efter ett tag inte försöker att undvika slagen från hennes styvmor. Hon även provocerar sin styvmor till att slå henne. Donya hade vid flera olika tillfällen försökt att berätta om hennes svärmors elakheter mot henne till sin biologiska pappa. Emellertid försökte hennes pappa alltid att förklara hennes svärmors dåliga handlingar och våld gentemot henne som nödvändiga steg i hennes uppfostran. Han försökte att få Donya att tro att hennes svärmor bryr sig om henne och älskar henne och att hon utför dessa handlingar i uppfostringssyfte. Björktomta (2019) skriver att ett sätt som används

av föräldrar för att få sina framför allt döttrars lydnad är att få dem att känna skuld eller skam. Tidigare har vi skrivit om Goffman (2014) och hur skuldkänslor uppstår när en utför en handling som anses vara negativ eller fel av en själv och-/eller omgivningen.

*“Pappa, ser du inte att hon inte är snäll mot mig? Hon säger att jag är smutsig fast hon mycket väl vet att min hudfärg är mörk ...
Pappa skruvade på sig, detta var ett samtalsämne han absolut inte ville kännas vid.
Nej, Donya, du har fel. Zahra försöker bara uppfostra dig och det ska snälla mammor göra.
Genom att kalla mig för jävla horunge? Jamen, hon menar det inte på det sättet, försökte pappa.”*

(Carlqvist & Wihbi, 2012, s. 110–111)

Donya berättar att hon har vid flera olika tillfällen försökt att prata med sin pappa om vad hennes svärmor gjorde mot henne. Däremot hennes pappa vid varje tillfälle försökte att rättfärdiga hennes svärmors handlingar och beteende. Ett sätt som vi uppmärksammade användes av Donyas pappa var att han försökte att få Donya att känna skuld genom att berätta att det är hennes egna handlingar som ledde till hennes svärmors och hans våldshandlingar. Ett tydligt exempel på en sådan situation är följande citat:

*“Förstår du inte att vi försöker uppfostra dig? Ser du inte att du gör dig själv illa? Det är ditt fel att jag måste göra så här eftersom du aldrig vill lyssna på mig och din mamma! Du är en hemsk och otacksam flicka som aldrig lyder dina föräldrar trots att vi älskar dig så mycket! Vi gör hela tiden vårt bästa för dig och hur tackar du oss?
Genom att vara uppkäftig och svara emot! Du är hemsk, hemsk, hemsk!”*

(Carlqvist & Wihbi, 2012, s. 112–113)

Det är ett tydligt exempel på hur Donyas pappa försöker att få henne att känna skam genom att påpeka att hon inte lever upp till deras förväntningar, exempelvis: genom att vara uppkäftig och svara emot. Garfinkle (2012) skriver att en individ kan börja känna skamkänslor om hen inte lever upp till de inre/interna och yttre/externa förväntningar som en själv eller omgivningen ställer på en. Det som Donyas pappa gör här är att berätta för Donya att hon inte lever upp till de yttre förväntningar som ställs på henne. Detta leder i sin tur till att Donya vid flera tillfälle

tvivlar på sig själv och till och med börjar tro att det är kanske hennes fel som gör att hon blir felbehandlad.

“Ju mer han pratade desto mer skämdes jag. Det var nog sant som han sa - det var mig det var fel på och det var mitt fel att familjen fick problem. “

(Carlqvist & Wihbi, 2012, s. 90)

Vid flera tillfällen försökte pappan att rättfärdiga den fysiska misshandeln som han och Donyas svärmor utsatte henne för. Detta genom att säga att det beror på att de vill uppfostra Donya på ett bra sätt, vilket enligt honom skulle leda till att Donya blir en bra kvinna som kan ta hand om ett hem, sin man och barn när hon väl har växt upp och blivit stor. Elaf utsätts också för fysiskt våld när hon gör något som enligt hennes föräldrar är negativt eller fel att göra som en tjej. Den gemensamma nämnaren är att de använder uppfostran argumentet för att rättfärdiga den fysiska våldet de utsätter sina döttrar för.

5.3.2 Symboliskt våld

Till skillnad från det fysiska våldet som är väldigt tydligt att upptäcka och se, så är det symboliska våldet betydligt svårare att lägga märke till. Symboliskt våld kan ta sig uttryck i flera olika former, exempelvis: genom föräldrarnas tyst ilska, arga blick, rodnande ansikte, att ena eller båda föräldrar vänder ryggen mot en eller cetera (Björktomta, 2019). Ett exempel på symboliskt våld är när Melissa försöker att prata med sin mamma men hon vänder ryggen mot henne.

“Ibland när jag satt hemma med mamma försökte jag prata med henne om att hon skulle prata med pappa. Hon visste att det lågt något i vad jag sade, men hon var så bra på att bortförklara sig. Det var bara vad hon ville skulle komma fram som hon sedan pratade om med pappa. Och sekunden efteråt fick jag ta smällen”

(Delir 2009, s.18)

I ovanstående citat kan en se att hur Melissa i hopp av att få hjälp från sin mamma försöker att prata med henne. Melissa berättar att hennes mamma är bra på att bortförklara saker och inte riktigt ta dem på allvar. I stället för att lyssna på sin dotter och försöka förstå hennes situation och berättelse så väljer Melissas mamma att vända ryggen mot sin dotter och ta pappas sidan i

stället. Detta är en form av våld som skapar besvikelse och känslan av hopplöshet hos den utsatta. I berättelsen kan en se hur Melissa har vid flera tillfälle försökt att få sin mamma att förstå hennes situation genom att prata med henne. Vi anser att det är ganska vanligt för barn att vända till en eller båda sina föräldrar för att söka hjälp. Däremot om varje gång en vänder sig till en av föräldrar och de vänder ryggen mot en, så till slut skapar den en stor besvikelse som i sin tur kan leda till att en förlorar tilliten till dem. Detta inträffar i Melissas fall, vilket en kan se genom följande citaten:

“Mamma gjorde ingenting för att hjälpa mig”

(Delir 2009, s. 74)

“Samtalet med mamma blev en stor besvikelse och från den stunden försvann all den lilla tillit jag trots allt haft till henne”

(Delir 2009, s. 48)

Vi har observerat att föräldrar och de som försöker att upprätthålla hedersnormer ofta använder sig av flera olika verktyg för att berättiga deras handlingar och våldsutövande för både dem själva och den utsatte. Exempelvis: vi nämnde tidigare i analysen att hur Elafs pappa försökte att rättfärdiga hans och Elafs svärmors våldshandlingar genom att använda uppfostran som ett argument. Med andra ord de letar ofta efter olika saker som möjligtvis kan hjälpa dem att försvara sina våldshandlingar, samtidigt som de försöker bevara hedersnormer. Vi anser att skam och skuldsättning är ett sådant tillvägagångssätt, där de försöker att försvara sina handlingar genom att skylla på offren. Björktomta (2019) skriver att symboliskt våld kan också uttrycka sig i form av att föräldrar försöker att få döttrar att känna skuld och skam. De kan även använda religion och kulturella traditioner för att berättiga och förstärka hedersnormer.

“I skolan satt jag mest och hängde med huvudet och när jag kom hem smög sig skuldkänslorna genast på mig. Pappa var inte särskilt arg, hans taktik var att i stället ge mig dåligt samvete. Varje dag fick jag veta hur fasansfullt mitt brott varit och hur nära det varit att jag krossat hela familjen.”

(Carlqvist & Wihbi, 2012, s. 94)

I Donyas berättelse ser vi att pappan försöker att få Donya att få dåligt samvete genom att få henne att känna skam och skuld. Detta bara för att hon valde att berätta om hennes kidnappning och det våldet hon utsattes för hemma till två av personalen på skolan. Även om personalen hade lovat henne att inte berätta för någon så kallade dem in Donyas pappa till ett möte på skolan. Där berättade dem om vad Donya hade sagt till dem. Pappan lyckades att övertala personalen genom att säga att Donya har en stark fantasi och att hennes berättelse inte stämmer alls. tyvärr ledde skolans agerande till en acceleration och ökning av våldet, vilket förvärrade bara hennes livssituation. Goffman (2014) teori hjälper oss att förstå hur skam och skuld används i hederskultur för att rättfärdiga våldshandlingar som offren, i detta fall döttrar, utsätts för.

5.3.3 Socialt våld

Socialt våld är något som varit lättåtkomligt i alla samtliga berättelser. Socialt våld inom hedersnormer innefattar saker som riktar sig till att begränsa och påverka de utsattas vardagliga sociala liv (Björktomta, 2019). I alla samtliga berättelser kunde en hitta flera tydliga exempel på socialt våld där våldsutövaren försöker att begränsa de utsattas handlingsutrymme i deras dagliga liv. Några exempel på dessa begränsningar är: pojkvänsförbud, kontroll över vilka vänner en umgås med, kläder och smink, deltagande i olika aktiviteter med mera. Syftet med socialt våld i form av kontroll och restriktioner är att upprätthålla hedersnormer och skydda familjens "heder", vilket är ofta förknippat med flickors kyskhet och könssegregation (Björktomta, 2019; Baianstovu, strid & Enelo, 2021). Exempelvis skriver Elaf om hennes föräldrars kontroll över smink på följande sätt:

“Vanligtvis brukar jag aldrig sminka mig. Det är också en sak mina föräldrar förbjudit, mamma tillåter mig inte ens att noppa ögonbrynen eftersom det är något som “bara gifta kvinnor gör”

(Elaf Ali, 2021, s. 111)

Elaf berättar att enligt hennes mamma är smink något som “bara gifta kvinnor gör”, vilket innebär att Elaf inte får sminka sig innan hon har gift sig. Kontrollen som hennes föräldrar har på henne påverkar Elafs handlingsutrymme i hennes dagliga liv. Detta ledde till att hon fick gå bakom hennes föräldrars rygg och låna smink från sina vänner. Att göra saker som en inte får

från sina föräldrar och släkt är något som vi uppmärksammade i Elafs berättelse. Hon kan genom att göra förbjudna saker i smyg uppleva en större handlingsutrymme kring sitt dagliga liv och även om det är för en kort stund leva sitt liv på sitt eget sätt. Socialt våld kan även vara mycket grövre än bara sminkförbud, vilket en kan se i Shahrzads berättelse genom följande citat:

*“Innan han gick sa han: Kom ihåg, hora! du går aldrig ut utan mitt sällskap.
Behöver du något så skaffar jag det”*

(Shahrzad, 2011, s. 19)

”Så lämnade han mig och gick tillbaka till jobbet. När han gick på morgonen hade han låst in mig med två lås och tagit med sig nycklarna. Ingen kunde komma in och jag kunde inte komma ut”

(Shahrzad, 2011, s. 20)

I ovanstående citat kan en uppmärksamma att det sociala våldet som Shahrzad utsattes för är väldigt grovt. Hon blir i princip som en fånge i sitt eget hus, vilket innebär att hennes rätt att ha ett socialt liv utanför hemmet fråntas från henne helt och hållet. Baianstovu, strid & Enelo (2021) skriver att kontrollen över de utsatta inom HRV verkställs genom flera olika saker såsom: Restriktioner i vardagliga praktiker, vänner, relationer men även genom hot om våld och kollektivt legitimerat våld. I Shahrzad fall ser vi att kontrollen verkställs både genom hot och restriktion i form av frantagande av frihet, inlåsning i det egna hemmet, vilket i princip leder till ett icke-existerande socialt liv. Vidare kan det sociala våldet även växa i syftet att få en ökad kontroll över de utsattas sociala liv. Exempelvis berättar Donya om hur hennes tillvaro blev mer och mer begränsad efter vissa händelser, vilket en kan se i följande citat:

“Medan jag nästan njöt av mina sammandrabbningar med Zahra, led jag av att pappa blev allt strängare. Han kontrollerade allt jag gjorde och jag kände mig fullständigt kvävd. Om skolan slutade klockan kvart i tre skulle jag vara hemma tre. Eftermiddagarna hos Sandra och Carina var numera helt förbjudna och jag fick inte ens stå och prata med klasskamraterna en stund efter skolans slut”

(Carlqvist & Wihbi, 2012, s. 103)

Det ökande kontrollen och sociala våldet som Donya utsattes för är en följd av hennes val att berätta om sin situation och kidnappning till två av skolans personal, vilket vi nämnde lite tidigare i texten. Vi har observerat i samtliga självbiografierna att våldet, begränsningar och kontrollen kan öka avsevärt efter offren bli påkommen med att ha gjort något som går emot hedersnormer eller som har förbjudits tidigare från våldsutövaren. Vårt resultat om detta stämmer överens med Björktomta (2019) studien, där en av deltagarna i hennes studie berättar om hur hon blev utsatt för striktare restriktioner efter hon blev påkommen med att ha en pojkvän.

Den gemensamma nämnaren i samtliga självbiografierna är att hedersnormer och de verktyg som används för att upprätthålla dessa normer (Olika former av våld, restriktioner, begränsningar et cetera), har ett kontrollerande karaktär. Med andra ord hedersnormer har i syfte att främst kontrollera offrens kyskhet och sexualitet, vilket vi har observerat i alla samtliga berättelser. Detta stämmer överens med Baianstovu, strid & Enelo (2021), Björktomta (2019) och Bates (2021) studier, där de också tar upp hedersnormers kontrollerande karaktär. I Elaf och Donyas berättelser har vi även uppmärksammat att våldsutövaren kan använda sig av skuld och skam som verktyg som hjälper dem att förstärka och upprätthålla kontrollen som de har över de utsattas liv. De kan även stigmatisera vissa saker som exempelvis: att ha en pojkvän för att hindra de utsatta från att göra dessa saker. Ett exempel på det är det som vi nämnde tidigare om hur Elafs mamma stigmatiserar användning av smink för ogifta kvinnor och unga tjejer.

6. Slutsats och avslutande diskussion

I detta avsnitt redogörs resultatet vi kom fram till i vår studie. Med utgångspunkt i studiens syfte dras slutsatsen att uppbrott från hedersrelaterat våld och förtryck sker genom en svår process som består av olika faser. Samverkan av samtliga faser leder till en frigörelseprocess, där de utsatta lyckas bli fri till slutet. De olika faser är att förstå och upptäcka sin situation, att komma över rädslan och skulden och slutligen att få hjälp från externa aktörer. Olika personer, aktörer och myndigheter har varit ganska betydelsefulla i frigörelseprocessen, som exempelvis: skolan, skolsköterskan, kuratorn, jourfamilj, skyddat boende, socialtjänsten och socialsekreterare. Dock har det kommit fram i självbiografier att myndigheterna hade brist på kunskap om HRV som försvårade situationen för kvinnor i början när de sökte hjälp. Däremot spelade de en central roll i att skydda de utsatta.

De faktorer som står bakom HRV utifrån vår empiri är främst kontroll, övervakning och kultur. Dessa faktorer samverkar på olika sätt som i sin tur skapar hedersnormer. Resultatet uppvisar att kvinnor har en låg position och är alltid övervakade av sina manliga familjemedlemmar. Samtliga kvinnor i självbiografier har vuxit upp inom en kultur som har präglats av makt, hedersnormer, kontroll och övervakning. Kvinnors avvikande beteenden tycks vara en anledning till förlusten av familjens och släktens heder. Av denna anledning känner kvinnorna skuld och skam när de tänker rymma hemifrån. Detta ledde till att kvinnorna varit rädda och inte vågade ta ett beslut och sätta familjens heder på spel.

Hedersrelaterat våld och förtryck anses som ett ganska omtalat ämne i det svenska samhället men ännu finns för lite forskning inom området. Denna studie har bidragit till en mer fördjupad förståelse kring HRV och hedersnormer som styr vissa individers liv i ett samhälle. Att dessa individer tänker och handlar utifrån en hederskontext visar hur hedern anses vara viktigast av allt i deras liv. Kvinnors handlande och beteenden kopplas direkt till heder. Att kunna hitta forskning kring hur de utsatta kvinnor har befriat sig från HRV var svårt och vi kunde inte hitta många relevanta forskningar som behandlar detta område. Det var mycket betydelsefullt att välja självbiografiska berättelser där de utsatta har på ett detaljerat och stegvis sätt beskrivit sina uppbrottsprocesser. Kvinnor i samtliga självbiografier hade fått stöd från externa aktörer i samhället men myndigheters okunskap kring HRV har lett till att kvinnor har haft negativa intryck av dem. Detta visar också på att det krävs mer forskning och insatser från samhällets sida för att hindra och jobba emot hedersrelaterat våld och förtryck. Som vi tidigare i analysen skrivit har olika aktörers hjälp, samarbete och delaktighet en stor betydelse i de utsattas uppbrottsprocesser. Ytterligare visar det hur pass viktigt det är med rätt kunskap kring problematiken och resurser i samhället för att rätt stöd ska erbjudas till de utsatta. Studien har även visat hur komplex hedersrelaterat våld och förtryck är som ämne och att det är många faktorer som samtidigt ingår i och påverkar fenomenet.

6.1 Egna reflektioner

Vidare har vi fått lära oss mycket under arbetets gång och vi har fått möjligheten att se på hedersproblematik med ett annat synsätt och perspektiv genom att läsa berättelser skrivna av just utsatta kvinnor. Vi har haft varierande känslor under läsning av självbiografier och under processens gång har vi fått en ökad förståelse kring hur vissa individer lever under strikta och hårda krav, restriktioner och begränsningar. Det behövs mer diskussion kring ämnet och att flera utsatta individer ska våga att berätta om sina upplevelser. Detta i syftet för att kunna bidra

till att bättre stöd ges till de utsatta samt att problemet motverkas. Därtill anser vi att ett tidigt agerande med passande åtgärd är av stor vikt gällande socialt arbete och dess yrkesverksamma.

6.2 Förslag till fortsatt forskning

Gällande förslag till fortsatt forskning inom området hedersproblematik anser vi att det vore intressant att studera fenomenet utifrån ett maskulinitetsperspektiv. Att studera hur våldsutsatta pojkar och män hanterar sin situation inom HRV, tycker vi är intressant samt att se på problemet ur ett annat synsätt. Detta för att kunna bidra till utveckling av bättre stöd som är både kön och individanpassat, samtidigt som det utökar vår kunskap och förståelse om ämnet.

7. Referenslista

Ahrne, Göran, Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2015). *Handbok i kvalitativa metoder*. 2:a uppl. Stockholm: Liber.

Baianstovu, R., Strid, S., Cinthio, H., Särnstedt Gramnaes, E. & Enelo, J.M. (2019). Heder och samhälle - Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar. Nr 19. Örebro: Örebro Universitet.

Baianstovu, R (2017). Heder: hedersrelaterat våld, förtryck och socialt arbete. Lund: Studentlitteratur AB.

Bates, L. (2021). Honour-based abuse in England and Wales: Who does what to whom? *Violence against women*. Vol. 27(10), s. 1774-1795.

Bhanbhro, S., Cronin de Chavez, A., & Lusambili, A. (2016). Honour based violence as a global public health problem: a critical review of literature. *International Journal of Human Rights in Healthcare*. Vol. 9(3), s. 198-215.

Björktomta, S. (2019). Honor-Based Violence in Sweden: Norms of Honor and Chastity. *Journal of Family Violence*. Vol. 34(5), s. 449-460.

Björktomta, S. (2012). *Om patriarkat, motstånd och uppbrott: tjejers rörelser i sociala rum*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet.

Björktomta, Siv-Britt (2007) Personalens möten med utsatt flickor. Forskningsavdelningens arbetsrapportserie. Nr 48. Stockholm: Ersta Sköndal högskola.

Bryman, A. (2018) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Uppl 3. Stockholm: Liber AB.

Börjesson, Mats & Rehn, Alf (2009). *Makt*. 1. uppl. Stockholm: Liber.

Darvishpour, Mehrdad (2010) Mannens maktförlust vid migration- en del i ”hedersförtryck” och konflikter inom invandrade familjer. I Hansson, Merike (red). *Perspektiv på manlighet och heders*. Gothia förlag AB.

Eldén, Åsa (2003). *Heder på liv och död: våldsamma berättelser om rykten, oskuld och heder*. Diss. (sammanfattning) Uppsala : Univ., 2003.

Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena (red.) (2012). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 4., [rev.] uppl. Stockholm: Norstedts juridik.

Foucault, Michel (2003). Övervakning och straff: fängelsets födelse. Lund:Arkiv

Garfinkle, E. (2012) Shame: the hidden resistance. *Canadian journal of psychoanalysis*. Vol. 20(1), s. 44-69.

Goffman, E. (2014). *Jaget och maskerna: en studie i vardagslivets dramatik*. 6. uppl. Stockholm: Studentlitteratur.

Johansson, A. & Öberg, P. Biografi och livsberättelseforskning. I Meeuwisse, Anna, Swärd, Hans, Eliasson-Lappalainen, Rosmari & Jacobsson, Katarina (red.) (2008). *Forskningsmetodik för socialvetare*. 1. utg. Stockholm: Natur & kultur

Kaufman, W. (2011) Understanding Honor: Beyond the Shame/Guilt Dichotomy. *Social theory and practice*. Vol. 37(4), s. 557-573.

Nationellt centrum för kvinnofrid, NCK (2010). Hedersrelaterat våld och förtryck- en kunskaps- och forskningsöversikt. (Rapport 2010:1). Uppsala universitet.

Polismyndigheten (2019). Brott i nära relation- fakta om. <https://polisen.se/lagar-och-regler/lagar-och-fakta-om-brott/brott-i-nara-relationer/> Hämtad [2022.04.10].

Regeringen 2017. Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor. Hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer. Skr. 2007/08:39.

Sedem, M., & Ferrer-Wreder, L. (2015). "Fear of the Loss of Honor: Implications of Honor-Based Violence for the Development of Youth and Their Families", *Child and Youth Care Forum*, Vol. 44(2), s. 225-237.

Schlytter, Astrid (2004). *Rätten att själv få välja: arrangerade äktenskap, kön och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Strid, S., Baianstovu, R. & Enelo, J.M. (2021) Inequalities, isolation, and intersectionality: A quantitative study of honour-based violence among girls and boys in metropolitan Sweden, *Women's studies international forum*. Vol. 88.

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Westerstrand, J. (2017). Kontextualiseringens svåra konst [Elektronisk resurs] Kunskap, kön och förbindelselinjer i en förundersökning om "hedersvåld". *Sociologisk forskning*. Vol. 54(3), s. 209-232.

Självbiografiska berättelser

Ali, E. (2021) *Vem har sagt något om kärlek? Att bryta sig fri från hedersförtryck*. Stockholm: Rabèn & Sjögren.

Carlqvist, I. & Wihbi, D. (2012). *Horungen*. Stockholm: Lind & co AB.

Delir, M. (2009). *Vilsen längtan hem: en sann berättelse om hedersrelaterad maktutövning*. Borås: Recito.

Shahrazad (2011). *Jag ska slakta dig som ett lamm och torka golvet med ditt ansikte*. Stockholm: Lind & co AB.

8. Bilaga

8.1 Lässchema

Hur beskriver kvinnor det hedersrelaterade våld och förtrycket?

Vilka är våldsutövaren i samtliga kvinnors berättelser? vilken relation har våldsutövaren till de utsatta?

Vilken typ av våld utsätt de utsatta för? fysisk, socialt, ekonomisk etcetera?

Vilka är bakomliggande faktorer till att de utsatta valde att bryta upp från HRV?

Har de utsatta fått hjälp från någon? Av vilka och hur?

Lyckades de att bryta sig fri från våldet? finns det några återfall i berättelser? Finns det några konsekvenser som är förknippat med de utsattas uppbrott?

Känsla av skuld eller skam enligt dessa kvinnor? Varför? Hur hanteras det?